

ELS XIQUETS APRENEN A COMPORTAR-SE

Quan els/les xiquets/es naixen no saben parlar, pensar, parar atenció, jugar, etc. Totes aquestes habilitats i conductes, i la immensa majoria de les quals un xiquet/a manifesta, les va adquirint de manera progressiva al llarg de la seua vida i, especialment, al llarg de la seua infància. La família, el professorat, i altres adults significatius del seu entorn, intervenen de manera decisiva en aqueix llarg i complex procés d'aprenentatge en el qual s'aniran adquirint diferents capacitats; així com diverses maneres de reaccionar o comportar-se.

Així mateix, la majoria dels problemes de conducta que els xiquets presenten durant el desenvolupament de la seua personalitat també són apresos; és a dir, no naixen amb ells. Per tant, els adults amb els quals conviuen també intervenen de manera activa, encara que sense pretendre-ho, en l'adquisició d'una sèrie de conductes-problema que els xiquets solen plantejar a casa i que, en nombroses ocasions, són objecte d'assessorament psicològic.

Per a comprendre els xiquets, previndre les seues dificultats de conducta i ajudar-los a resoldre els seus problemes, és important que sapiem explicar com aprenen els seus **comportaments** i **com podríem modificar-los**.

EXPLICACIONS INADEQUADES DE LA CONDUCTA DELS XIQUETS

Comentarem algunes de les interpretacions que fem moltes vegades els adults sobre les CAUSES per les quals els xiquets/es es comporten de manera inadequada:

El recurs al destí i a l'herència

Ací entrarien frases del tipus: "Aquest xiquet/a ha nascut ja així", "Aqueix mal geni, li ix de dins", "Quan li agarra l'enrabiada, no pot evitar-ho", "Ha eixit al seu avi/àvia...".

Aquestes explicacions fomenten, en pares i mestres, actituds fatalistes, de desconcert i descoratjament sobre la possibilitat de canvi davant d'alguna característica de conducta que suposadament ve ja determinada per qüestions genètiques. Pensar així, sobre els problemes de conducta en la infància, suposa mantindre una actitud *immobilista* en la qual evidentment res podria fer-se per a evitar-los o canviar-los. El xiquet acaba pensant també

de si mateix que "és incorregible", que ha "nascut així", que "no pot controlar-se".

En aquestes condicions és poc probable que desitge canviar i que sàpia com fer-ho. Llavors, arribats a aquest punt, els pares i els mestres potser decideixen "deixar-lo per impossible" perquè atorguen una base o causa hereditària (fet sense confirmar) a les conductes inadaptades dels seus fills/es.

Les etiquetes i les interpretacions precipitades

Expressions que usem sovint del tipus:

"Aquest xiquet/a és molt dolent, egoista, maldestre, gandul, hiperactiu"

plantegen seriosos inconvenients:

- són tan vagues i imprecises que no ens permeten comprendre amb claredat el que es vol dir amb elles, no ens permeten saber el que ha ocorregut realment perquè s'empren termes generals dirigits cap a una persona, sense descriure els fets concrets.
- es presten, per això, a multitud d'interpretacions diferents. En efecte, quantes coses diferents poden significar per a diverses persones les etiquetes d'"hiperactiu", "dolent", etc.
- constitueixen a més generalitzacions incorrectes i injustes. Amb massa freqüència, oblidem moltes conductes positives dels nostres fills, i ens fixem només en les negatives; per exemple, renyir amb un germà, i aqueixa és l'única conducta que es té en compte a l'hora de dirigir-nos al nostre fill/a i valorar-lo quan li diem: "eres molt dolent, sempre estàs així".
- si els pares/mares volen ajudar els seus fills/es a canviar la seua manera de comportar-se, aquestes etiquetes no aporten orientacions útils de com fer-ho.

- un greu inconvenient de les etiquetes, i del recurs al destí i a l'herència, és que tendeixen a veure la conducta dels fills/es com una qüestió

merament personal, individual i interna del xiquet, com alguna cosa d'"el seu cap". Obliden l'estreta relació que tenen determinats comportaments amb tot el que ocorre en l'ambient i en el context (familiar i/o escolar) en les quals apareixen, en un moment donat i sota unes circumstàncies concretes.

- les conductes dels xiquets canvien amb el pas del temps i d'una situació a una altra. No obstant això, les etiquetes ens fan veure al xiquet com a inalterable, el marquen a vegades irremeiablement per a tota la vida; conviden per això a la passivitat: "Aquest xic/a és així, què li farem".

CANVIAR LES CONDUCTES EN LA INFÀNCIA

El primer que hem de fer per a modificar determinats comportaments és descriure'ls amb claredat i exactitud, és a dir, definir justament el que realment ha ocorregut de manera que es puguen conèixer bé els fets i saber a què ens estem referint. Si desenvolupem aquesta habilitat, és a dir, aprendre a definir concretament i específica les conductes inadequades que han succeït, evitarem els inconvenients de les etiquetes, serem més objectius, més justos i comprendrem millor els nostres fills i/o alumnes.

A continuació, exposem una sèrie d'expressions perquè tracteu de localitzar aquelles que suposen frases genèriques o etiquetes i aquelles altres que descriuen conductes de manera clara i precisa:

- *És agressiu i immadur.*
- *Espenta i tira el seu germà cada vegada que aquest li lleva el seu camió.*
- *És un alumne hiperactiu. Sempre que sa mare el deixa a l'escola es posa a cridar i està plorant durant cinc minuts.*
- *És molt dependent dels altres i infantil.*
- *Durant la classe de matemàtiques, s'alça unes cinc vegades per a anar a xarrar amb una altra companya.*
- *És molt neuròtic.*
- *Quan no se'l deixa veure en la tele el seu programa favorit, es tira a terra i pica de peus.*
- *Té bon cor.*
- *S'endreça i es desdijuna sol tots els dies.*
- *Sempre és molt tímid.*
- *En l'esbarjo sol estar sol, apartat dels altres.*

Si alguna vegada heu dit del vostre fill frases tan generals i imprecises com "eres molt dolent, infantil, nerviós, consentit, egoista" i coses per l'estil, cal canviar la manera de dirigir-nos a ells o descriure'ls tractant sempre de definir les seues conductes amb termes clars i precisos. Així serem més justos i objectius davant dels fets i també els altres ens entendran millor. Per a poder descriure amb claredat i exactitud les conductes és necessari observar-les. Aquestes observacions podem fer-les al llarg del dia, en moments concrets, en situacions específiques o en altres condicions que fixem per endavant.

A vegades, perquè les nostres observacions i descripcions siguen més rigoroses i objectives, i no patisquen les deformacions de l'oblit, serà útil elaborar registres escrits de les conductes observades i de la situació en la qual aqueixes conductes tenen lloc.

En els nostres registres podrem recollir:

- La **descripció** del que el xiquet fa anotant **quantas vegades** al dia, a la setmana, etc., apareix la conducta indesitjada, **quant de temps** empra en aqueixa conducta (per exemple; quant de temps passa tirat en terra plorant, quant de temps tarda a acabar de dinar) i la **intensitat** (quantitat de menjar que menja, quant crida...).
- **On ocorren** les conductes (a casa, a l'escola, al carrer, en diversos d'aquests llocs...).
- **En quin moment**, quan (a l'hora de dinar, caps de setmana...)
- **Què ocorre després** (com responem nosaltres, els adults, què obté el xiquet a través d'aqueix comportament inadequat...).

LES CONDUCTES DEPENEN DE LES CONSEQÜÈNCIES OBTINGUDES

Si observem i registrem amb cura la conducta dels nostres fills i alumnes ens adonarem d'una cosa molt important: el que un xiquet fa, pensa i sent no ocorre "perquè sí", "per capritx" o d'una manera inexplicable. Per contra, una conducta apareix en funció de les conseqüències que aqueixos comportaments tenen per al xiquet i per als altres. Davant de la conducta-problema d'un xiquet tractem de respondre sempre a una sèrie de preguntes-clau: *què ocorre després, com responem, què diem, què fem nosaltres a continuació?*

Si la conducta d'un xiquet (vestir-se només, menjar, estudiar) va seguida d'un **premi, recompensa o reforçador positiu** (atenció dels seus pares o mestres, elogi, paraules d'aprovació), la repetirà amb més freqüència en el futur i

estarà consolidant aquesta conducta de manera progressiva. Perquè un xiquet aprenga, per tant, una conducta, és necessari que vaja seguida d'un reforçador positiu. L'atenció, les paraules d'elogi i aprovació es diuen recompenses o reforçadors positius, perquè **reforcen i consoliden** les conductes. Hi ha molts altres reforçadors positius que els pares i mestres podem utilitzar en la comunicació amb els nostres xiquets: somriures, llegir-los o contar-los un conte, carícies, escoltar-les, portar-los de passeig, deixar-los jugar, caramels, joguets, punts...

L'**atenció** dispensada pels adults és un **poderós reforçador** per a tots els xiquets. Quan la conducta d'un xiquet no és reforçada amb conseqüències agradables, és menys probable que torne a ocórrer en el futur, **s'afebleix** i, amb el temps, **s'extingeix**. Molts pares i mestres donen per descomptat que les conductes que considerem adequades i desitjables les han de manifestar els xiquets "perquè és el seu deure" o "perquè és natural que ho facen", i per això no ens recordem de reforçar-les, les passem per alt. En aqueixes condicions els nostres fills i alumnes no repeteixen o consoliden aqueixes conductes apropiades senzillament perquè no les reforcem, no els parem atenció.

ELS ADULTS REFORCEN TAMBÉ CONDUCTES INADEQUADES

Les conductes inadequades i els problemes de conducta també s'aprenen si van seguits de conseqüències i reforçadors positius. A vegades enfortim en els xiquets aqueixes conductes perquè, sense voler, els prestem massa atenció justament a aqueix comportament inadequat que volem precisament eliminar.

Si les entremaliadures d'un xiquet/a en classe tenen com a conseqüència atraure l'atenció del professor i provocar els riures i la diversió dels

companys, és molt probable que el xiquet continue fent entremaliadures en el futur. D'aquesta manera, està aprenent a fer aqueix tipus de comportaments en classe perquè el professor i els companys, sense pretendre-ho, ho reforcen amb la seua atenció i amb els seus riures o comentaris.

Amb freqüència, dediquem molta atenció i estem pendants de les conductes molestes i inadequades dels nostres fills i alumnes. A les positives i adequades els fem poc de cas, encara observant-les amb freqüència, no les elogiem.

En massa ocasions, davant de comportaments incorrectes, passem molt de temps tractant de convèncer-los mitjançant llargs "sermons" i "raonaments" que no haurien d'haver actuat així.

També això és una manera de parar atenció a les conductes inadequades i, com a resultat, ocorre el contrari del que busquem; és a dir, en lloc d'eliminar-les el que succeeix és que es consoliden més.

A més, de tot l'anterior, **l'evitació d'una situació desagradable**, també resulta ser un poderós reforçador en la infància. Quan la conducta inadaptada d'un xiquet (plorar, cridar...) té com a conseqüència la fi d'una situació desagradable per a ell com, per exemple, haver d'anar al col·legi, fer els deures, apagar la tele, etc., i els pares en aqueix moment cedeixen, aqueixa conducta a través de la qual aconseguen el que els xiquets desitgen, s'aprendrà. Ens ocorre a tots nosaltres i en diferents situacions: si el professor/a crida o reny, per exemple, perquè els alumnes callen i ho aconseguen, encara que siga de manera provisional, en sentir-se alleujat quan arriba aqueix silenci i calma en classe, està aprenent a renyir o cridar per a fer-los callar.

LES CONSEQÜÈNCIES CONTRADICTÒRIES

A vegades, una mateixa conducta d'un xiquet té conseqüències diferents, fins i tot contradictòries. Això pot ocórrer per diversos motius.

Les **conseqüències poden canviar si canvia la situació**: la conducta de córrer no té les mateixes conseqüències si ocorre en l'esbarjo que si ocorre dins de l'aula. El xiquet normalment aprèn a diferenciar totes dues situacions i s'ajusta a elles, però, a vegades, no li resulta tan fàcil distingir. És possible que un dia ens divertisca una conducta incorrecta i, l'endemà, depenent del nostre humor, responem amb la crítica o el càstig davant de la mateixa conducta. Unes altres vegades, sol ocórrer que existeix **desacord** entre els adults que eduquen respecte a la manera de reaccionar davant de la conducta

del xiquet, i un d'ells no secunda el que l'altre ha dit o fet. En aqueixes condicions, el xiquet no pot preveure amb seguretat les conseqüències que tindrà la seua conducta i, per tant, continuarà mantenint-la en el temps o potser aprendrà a traure avantatges del desacord i inconsistència familiar.

IMPORTÀNCIA DEL REFORÇ SOCIAL

Perquè els xiquets/es aprenguen conductes adequades, i desenvolupen la seua personalitat de forma equilibrada, necessiten **reforç social**. Reforços socials poden ser: l'abraçada, el somriure, les carícies, l'aprovació, l'elogi, l'interés, l'atenció, l'afecte que els pares i mestres els proporcionem com a resposta als seus comportaments.

Aquest reforç social positiu és summament **necessari i imprescindible** per al desenvolupament psicològic del xiquet. Quan no rep reforç social, per part dels adults significatiu o resulta insuficient, el xiquet manifestarà deficiències en la seua maduresa i adaptació personal o social. No aprendrà a estimar-se a si mateix i probablement acabarà emocionalment feble, potser es deprimeix amb facilitat. Un xiquet que rep, per part dels seus pares, poca valoració personal ni atenció per les seues conductes positives, pot arribar a descobrir que portant-se malament (plorant a tota hora, amenaçant, manifestant queixes, realitzant fins i tot conductes delictives), obté major atenció dels adults. Serà molt probable llavors que repetisca aqueixes conductes, encara que resulten inadequades o conflictives. Com que crea problemes i és molest, es reduiran més encara les ocasions en les quals puga rebre reforç social per part dels adults. Però comprovarà que, almenys, controla i influeix en ells a força d'obligar a parar-li atenció per les seues conductes problemàtiques.

Si a més en altres situacions (companys, amics...) troba afecte, elogi i aprovació, per aqueix mateix repertori conductual, possiblement augmentarà la freqüència de les conductes negatives, alhora que es van extingint les positives.

COM EMPRAR EL REFORÇAMENT I ELS REFORÇADORS

Una recompensa o reforç és més eficaç quan és administrat de manera **immediata** després de l'emissió de la conducta del xiquet o mentre està ocorrent. A vegades, deixem passar molt de temps entre la conducta i l'administració del reforç, i en aquest cas pot resultar ineficaç. Tractant-se sobretot de xiquets xicotets, i en els primers passos de l'aprenentatge d'una conducta nova, les promeses de reforços futurs a llarg termini (un regal a final de curs, per exemple) solen ser poc eficaços per a estimular l'aprenentatge. En les primeres fases de l'aprenentatge d'una nova conducta, el reforç ha de donar-se **cada vegada** que el xiquet la manifesta i ha de facilitar-se sovint. Les conductes socials complexes (comunicar-se amb els altres, vestir-se sol, estudiar, aprendre a llegir...) es componen de conductes més simples, de **xicotets passos**. En aquest cas, caldrà reforçar-li **cadascun d'aquests xicotets passos** que el xiquet va donant cap a la meta completa, sense esperar que arribe a l'objectiu final. Si volem que el nostre fill o alumne aprenga a interessar-se per les tasques escolars, per exemple, hem de reforçar-lo cada vegada que manifeste algun dels passos que componen la conducta d'un "bon estudiant" (parlar-nos del col·legi, preparar el seu material escolar, portar una agenda, dedicar un temps als deures, etc.)

Quan una conducta està ja ben apresada i consolidada, el reforç serà més eficaç si es dona **només de tant en tant**.

Sempre que utilitzem **reforçadors materials** (caramels, joguets, punts...) o d'activitat per a consolidar una conducta adaptada (deixar-los jugar, portar-los al cinema...) hem d'acompanyar-los d'un **clima de reforç social positiu** (elogis, lloances). D'aquesta manera, el reforç social contribuirà encara més a mantindre els aprenentatges de nous comportaments apropiats.

Finalment, perquè un xiquet aprenga a comportar-se de manera adequada, li reforçarem **la conducta adequada però no la contrària**. Aquesta afirmació, que pot resultar òbvia, moltes vegades es passa per alt.

Vegem un exemple: si volem que Antonio menje sol, li pararem atenció i l'elogiarem quan estiga menjant sol o faça intents d'això, per xicotets que siguem, però no li pararem atenció i l'ignorarem quan no menje, es distraiga o demane que li donem menjar.

LA CONDUCTA TAMBÉ DEPÉN DELS SEUS ANTECEDENTS

Si volem conèixer encara millor els nostres xiquets, haurem de continuar observant i fer-nos una altra pregunta clau: què ha passat abans que el xiquet manifeste la seua conducta?

Els pares i els mestres comprovem, molt sovint, que els xiquets manifesten algunes conductes (enrabiades, pors, desobediència, problemes de tota mena) només en determinades **circumstàncies i situacions**, no en altres (una hora concreta al dia, a casa, però no a l'escola, a casa d'altres familiars, el cap de setmana...), en presència de determinades persones i no en presència d'unes altres, davant d'uns **estímuls** concrets i no davant d'uns altres. Per què?

Si una circumstància, persona o estímul **són presents** per al xiquet quan una conducta seua va seguida d'una conseqüència agradable, la conducta en qüestió ocorrerà amb major probabilitat en presència d'aqueixes circumstàncies, persones o estímuls que en qualsevol altra situació.

Per exemple: si l'enrabiada d'un xiquet va seguida d'un reforçador positiu (aconseguir el que vol), a sa casa i davant de sa mare, però no a l'escola i davant del mestre, és probable que en el futur tinga enrabiades a casa i davant de sa mare, però no a l'escola i davant del mestre.

"Per què el nostre fill té pors a casa, però no al col·legi, menja malament a casa, però no en la dels seus oncles? Per què el meu alumne està distret a la meua classe, però no a la d'un altre mestre?"

Per exemple: quan es fa tard perquè Jordi es pose a desdejunar i isca a temps per a arribar al col·legi pot ocórrer que la seua mare acabe vestint-lo.

Les circumstàncies d'arribar tard, de no trobar la seua roba, etc., són antecedents que determinen que la conducta inhàbil d'Antoni vaja seguida de l'**ajuda de sa mare**. A vegades, mentre la mare d'Antoni espera inútilment que aquest es vista sol, repeteix insistentment una sèrie d'avertiments: *"Que et dic que arribaràs tard, que et vistes que ja eres major per a fer-ho tu sol, mira que no t'ho repetisc..."*. Si malgrat totes aquestes insistències, l'acaba vestint, aqueixos comentaris inicials li recorden al xiquet que no ha d'afanyar-se, que la seua mare acabarà vestint-lo.

ELS XIQUETS TAMBÉ APRENEN PER IMITACIÓ

Una de les circumstàncies antecedents que més influeixen en el que els xiquets fan, pensen i senten són els **exemples** que observen en adults significatius en la seua vida com: pares/mares, professorat o bé personatges simbòlics (pel·lícules, contes, històries contades). Si volem ajudar-los de manera efectiva en les seues conductes, a més de ser adequats dispensadors de reforços positius, com a adults, hem de convertir-nos en **models adequats** del comportament infantil.

Els xiquets aprenen a fer, sentir i pensar fonamentalment sobre la base d'allò que veuen i senten de nosaltres com a educadors; és a dir, en funció del que **realment fem** més que d'allò que els ordenem i els repetim que facen.

L'aprenentatge per imitació és més eficaç quan el **model rep recompenses** per la conducta que realitza, quan el xiquet està molt atent al model, reproduïx mentalment l'observat i el reviu o imita després. També serà tant més eficaç quan més cordials i afectuoses són les relacions entre el model i el xiquet; és a dir, com **més vincle afectiu** hi haja entre tots dos, major serà el poder d'imitació que posseeix el model.